

України) та ін. Предметом неправомірної вигоди може бути: майно (гроші, цінні папери, будь-які матеріальні цінності, що мають мінову вартість); право на майно (документи, що надають право на одержання майна, володіння, користування й розпорядження майном, а також документи, що надають право вимагати виконання зобов'язань матеріального характеру тощо); будь-які дії майнового характеру (напр., передача майнових вигод або відмова від них) та ін. Згідно з приміткою 1 до ст. 368 КК України неправомірною вигодою в значному розмірі вважається вигода, що в сто і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян, у великому розмірі – така, що у двісті і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян, в особливо великому розмірі – така, що у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Типові сліди злочину найбільш часто залишаються на предметі неправомірної вигоди (предметі хабара), на магнітних чи електронних носіях. Сліди можуть бути залишені в документах, самі документи (розпорядження, рішення, накази тощо). Обставини, що підлягають з'ясуванню при розслідуванні О. н. в.: 1) хто надав неправомірну вигоду і за вчинення (невчинення) яких саме дій; 2) чи є одержувач неправомірної вигоди службовою особою і якою саме (службовою особою, яка займає особливо відповідальне становище; особою, посада якої належать до категорії «А»; особою, посаду якої віднесено до першої та другої категорії посад в органах місцевого самоврядування); 3) який спосіб передавання

і О. н. в.; 4) у чому виявився предмет неправомірної вигоди; 5) яка службова дія має бути виконана в інтересах хабародавця; чи є вона законною; 6) хто визначив предмет неправомірної вигоди та його кількість (розміри); 7) які індивідуальні особливості предмета неправомірної вигоди; 8) яке коло осіб, що брали участь в О. н. в., у передаванні хабара та ін.; 9) чи мало О. н. в. систематичний характер тощо. Процес розслідування О. н. в. ситуаційно обумовлений і впливає на обрання відповідних слідчих (розшукових) та НСРД. До типових слідчих (розшукових) та НСРД можуть бути віднесені: допит заявника, допити хабародавця і хабарника, обшук, призначення судових експертиз (залучення експерта): трасологічна, дактилоскопічна, матеріалів, речовин та виробів, технічна експертиза документів, судово-економічна та ін., аудіо- та відеоконтроль особи, обстеження публічно недоступних місць, житла чи ін. володіння особи тощо. Див. *Хабарництво*.

Лит.: Шепітько В. Ю., Журавель В. А. Розслідування злочинів корупційної спрямованості. Х., 2013.

В. Ю. Шепітько.

ОДОРОЛОГІЯ КРИМІНАЛІСТИЧНА (від лат. odor – запах, відчуваю запах і грец. λόγος – вчення, наука) – галузь криміналістичної техніки, що вивчає закономірності виявлення, аналізу, вилучення та зберігання запахових слідів і розроблюваних на їх основі технічних засобів, наукових прийомів та методів їх дослідження з метою розкриття, розслідування і попередження злочинів, а також подальшого їх використання у кримінальному судочинстві.

Залежно від способів вилучення, аналізу та реєстрації запахів О. к. поділяють на: 1) кінологічну; 2) інструментальну. У кінологічній одорології як аналізатор запахових речовин використовується детектор біологічного походження – орган нюху спеціально підготовленого службового собаки. В інструментальній одорології аналізатором запахових речовин застосовуються науково-технічні засоби – фізико-хімічні прилади, здатні виділяти спектр запахових речовин, реєструвати його у вигляді ольфактограми і детектувати з високою чутливістю окремі компоненти виділень людини. Цей метод заснований на фізико-хімічних властивостях приладів, здатних виділяти і реєструвати спектр запахових речовин у вигляді ольфактограми, а також розрізняти і описувати окремі компоненти виділень людини. О. к. являє собою систему наукових прийомів і технічних засобів виявлення, аналізу, вилучення та зберігання запахових слідів для їх подальшого використання у кримінальному провадженні з метою встановлення конкретної людини і належних їй предметів, речей, документів та ін. об'єктів за індивідуальним запахом. О. к. для дослідження свого предмета і вирішення поставлених перед нею завдань використовує різні методи: методи хімічного аналізу і синтезу, спрямовані на дослідження структури і складу молекул запахової речовини; біологічні методи, які вивчають процес репродукції молекул запаху живими організмами і психофізіологічну природу нюху; фізичні методи, до яких належить методи мас-спектрометрії, газової та паперової хроматографії, хромато-спектрометрії, інфрачервоної спектрометрії

і метод рухливих іонів. До фізичних методів також відносять метод аерозольно-криогенного концентрування, заснований на поєднанні процесів низькотемпературної конденсації і аерозольної фільтрації аналізованої проби і спрямований на концентрацію летких метаболітів із метою їх використання для ідентифікації запаху людини. Головним загальним завданням О. к. є розробка та вдосконалення одорологічних засобів і методів розкриття, розслідування та запобігання злочинам. Серед окремих завдань особливого значення набувають: розробка нових методів аналізу і синтезу молекул запаху; вивчення структури запахового букету; створення технічних приладів-детекторів, що реагують на певні групи монозапахів і метаболіти, які містять індивідуальний запах людини; дослідження природи нюху (процесів сприйняття і розпізнавання індивідуального запаху одиничного об'єкта); розробка сучасних методів і створення апаратури, здатної реєструвати спектр летких речовин, що визначають запах, і документально записувати його у вигляді, що піддається наступній математичній обробці, а також здатної з високою чутливістю реєструвати окремі компоненти запахових виділень людини тощо. Наукову основу О. к. становить вчення про природу, властивості і механізм утворення і сприйняття запаху (запахового сліду). Об'єктом О. к. служать сліди запаху як носії інформації про протиправне діяння. Предметом О. к. виступає система закономірностей виникнення, збирання, збереження, дослідження і використання запахових слідів із метою попередження, розкриття та роз-

слідування злочинів. Закономірності виникнення запахових слідів знаходяться в безпосередній залежності від процесів формування запаху. Запахові сліди є похідними елементами від процесу формування запаху і тому перебувають з ним у причинно-наслідковому зв'язку. З точки зору органічної та неорганічної хімії запахові молекули неживої матерії – це частинки самої речовини, що виділяються в результаті випаровування.

Закономірності використання запахових слідів у протидії злочинності ґрунтуються на фізичних, хімічних і психофізіологічних явищах природи. Для забезпечення достовірності результатів ідентифікації людини за слідами запаху із застосуванням службового собаки необхідно враховувати механізм функціонування її нюхового апарату. Психофізична природа нюху також є складовим елементом предмета О. к. Процес сприйняття запаху органами нюху можна розглядати як самостійне явище матеріального світу, тісно пов'язане з формуванням, виділенням і поширенням запаху. Сприйняття запаху являє собою відчуття, яке виникає у людини і тварин у результаті дії певних хімічних речовин на нюхові рецептори.

Лит.: Салтевский М. В. Криминалистическая одорология. Работа с запахowymi следами. К., 1976; Салтевский М. В., Глибко В. Н. Запаховые следы в следственной практике. К., 1992; Биленчук П. Д., Золотарь Н. С. Криминалистическая одорология в раскрытии и расследовании преступлений. К., 1994; Федоров Г. В. Одорология: запаховые следы в криминалистике. Минск, 2000; Басай В. Д., Кириченко О. А. Основы одорологии. Ивано-Франківськ, 2002.

В. М. Шевчук.

ОЗНАКА ІДЕНТИФІКАЦІЙНА – риса, властивість, особливість чого-небудь; ознака групового та ознака індивідуального значення (ознаки загальні й окремі). У теорії криміналістичної ідентифікації сукупність О. і. (як загальних, так і окремих), що відобразилися на певному об'єкті за конкретних (певних) умов взаємодії, називають ідентифікаційним полем. Процес ідентифікації здійснюється шляхом вивчення та порівняння О. і. У криміналістиці існує вчення (окрема криміналістична теорія) про О. і. Розрізняють О. і. зовнішності, почерку, письма, письмової мови, підроблення документа, підроблення відбитків печаток (штампів), технічного підроблення підпису та ін. Проведення ідентифікаційних криміналістичних експертиз передбачає викремлення та порівняння О. і. Див. *Ідентифікація криміналістична.*

В. Ю. Шенітько.

ОЗНАКИ ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ – дані про особу, що використовуються у габітології (габітоскопії), практичній діяльності розшукових та слідчих органів, експертній діяльності. Класифікація О. з. л. була запропонована у вигляді словесного портрета наприкінці 19 ст. А. Бертільйоном і успішно застосовується в сучасній розшуковій, слідчій та експертній практиці. Всі О. з. л. поділяють на групи: анатомічні (характеризують зовнішню будову тіла людини: зріст, статуру, форму голови, риси обличчя тощо); функціональні (рухові, мовні та ін. функції, які виявляються зовнішньо, у т. ч. поведінки: хода, постава, жестикуляція, міміка, голос, звички та ін.); прикмети одягу, взуття та

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

В. Ю. Шепітько (голова),
В. А. Журавель (заступник голови),
В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,
В. М. Шевчук, Б. В. Щур

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .
ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018